

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Корінні зміни в житті країни, реформування українського суспільства значною мірою загострили соціальні проблеми населення, що позначилося насамперед на найбільш вразливих його категоріях. Неповнолітні особливо болісно переживають умови значних змін у сфері моральних цінностей та соціальних ролей. Вони більше, ніж дорослі, відчувають труднощі в діяльності, спілкуванні й самовизначенні в соціумі, що, своєю чергою, ускладнює їхній особистісний розвиток.

Сучасний український соціум насичений такими явищами, як злочинність, корупція, безробіття, заможність одних і бідність інших, алкоголізм, наркоманія, соціальне сирітство.

Сьогодні більшість сімей не змогла адаптуватися до нових умов, сформувати необхідні захисні механізми. Послабився виховний потенціал сім'ї, погіршився морально-психологічний клімат у сімейній сфері й суспільстві загалом. Відчуження батьків від дітей, наростання процесів деформації сім'ї, руйнування морально-етичних норм, соціальних зв'язків, загострення криміногенної ситуації, погіршення здоров'я дитячого населення, недостатнє фінансування соціальної сфери – усе це призвело до зниження рівня захищеності дітей і підлітків, найбільш незахищеними у сформованій ситуації опинилися діти-сироти.

Поряд з категорією дітей-сиріт, які втратили своїх батьків, в Україні та світі поширеним стало соціальне сирітство.

У наукових дослідженнях створені передумови для комплексного вивчення цієї проблеми: аналіз загальних підходів до соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами надано в працях І. Дементьєва, Є. Рибінського, Л. Смагіної; профілактика запобігання збільшення кількості відмовних дітей і рання діагностика причин соціального сирітства розглянуті В. Брутманом, Т. Журбою, Н. Соколовою, О. Тимановою; взаємозв'язок медичних, психологічних і педагогічних аспектів у процесі інтеграції дітей-сиріт у суспільство розкриті в дослідженнях Т. Добровольської; психологічні особливості розвитку дітей-сиріт у наукових працях вивчають І. Дубровіна, В. Мухіна, А. Прихожан, Н. Толстих, І. Фурманова та ін. Педагогічним та соціально-педагогічним аспектам соціального виховання дітей, які залишилися без піклування батьків, присвячені роботи Л. Байбородової, Н. Іванової, А. Нечаєвої, Л. Оліференко, Е. Чепурних, Т. Шульги та ін. За таких умов посилюється роль соціальної педагогіки як інтегративної, міждисциплінарної галузі знань, яка має можливість дослідження феномену соціального сирітства з погляду різних наук, передусім педагогіки, психології, права, соціології, історії та ін.

Отже, метою нашої статті стало розкриття соціального сирітства як соціально-педагогічної проблеми на основі аналізу сучасного стану її розробленості, виокремлення причин та виявлення актуальності соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт.

Справді, актуальність сирітства як соціально-педагогічної проблеми очевидна: по-перше, духовна, соціальна, політична та економічна криза сучасного українського суспільства призвела до збільшення кількості сімей з тим або тим рівнем соціальної, психологічної або структурної дезорганізації; по-друге, виявом духовної кризи суспільства стала криза виховання як сер-

йозна проблема сучасної соціально-педагогічної науки; по-третє, кризові явища в суспільстві викликали зростання злочинності, наркоманії, алкоголізму, психічних розладів різного ступеня тяжкості, розширилися витоки дитячого неблагополуччя, проституції, що призвело, урешті-решт, до сирітства, зокрема й соціального.

Сирітство як соціально-педагогічне явище становить інтеграцію низки проблем, що виникли на тлі соціально-економічного й психолого-педагогічного неблагополуччя суспільства. Статистика (близько 110 тис. офіційно визнаних дітей-сиріт) свідчить, що проблеми цієї категорії дітей стали в ряд найбільш пріоритетних національних проблем.

Явище «соціальне сирітство» зумовлене комплексом умов і процесів, що відбуваються в нашій країні протягом ХХ ст. Це пов'язано з революцією 1917 р., трьома руйнівними війнами (Перша світова, Громадянська, Велика Вітчизняна), терором 20 – 30-х рр., а також наслідками перебудови 80 – 90-х рр. ХХ ст.

У 50-і рр. ХХ ст. зміна політичних орієнтирів у країні спричинила зміни в сімейній політиці. В Україні вперше за її багатовікову історію з'явилися так звані «відмовні» діти, яких матері передавали під розписку державі, назавжди відмовляючись від прав на дитину.

Нинішнє положення, що виникло в 90-і рр. ХХ ст. має також свої особливості. Якщо після Великої Вітчизняної війни соціальними сиротами здебільшого були діти загиблих військових, то сьогодні – це діти з неблагополучних родин.

Формулювання понять «діти-сироти та діти, які залишилися без піклування батьків», надано в Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»: дитина-сирота – це дитина, у якої померли чи загинули батьки; діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які залишилися без піклування батьків: у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, відбуванням батьками покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, батьки яких невідомі; діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти.

М. Галагузова відзначає, що діти-сироти – це діти, які не досягли віку повноліття, у яких померли обидва або один із батьків [1].

Ще одним поняттям, яке характеризує сирітство, є надане В. Жуковим: «особи серед дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків», – це особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли обидва або один з батьків, а також які залишилися без піклування одного або обох батьків і мають право на додаткові гарантії щодо соціальної підтримки [8].

У розумінні Л. Сидорової, діти, які залишилися без піклування батьків – це особи віком до 18 років, які залишилися без піклування єдиного або обох батьків у зв'язку з відсутністю або позбавленням батьківських прав [6].

Але в цих поняттях зазначені причини, з яких батьків позбавляють права на виховання власних дітей, а в соціально-педагогічному аспекті поняття «діти-сироти» відображає особливості їхнього подальшого особистого розвитку, який найбільш сприятливим може бути тільки в повноцінній родині. На жаль, соціально-економічні й моральні процеси в суспільстві ХХ ст. у багатьох країнах світу зумовили появу соціального сирітства, що виражається в усуненні батьків від обов'язків щодо своїх дітей.

У сучасній науці найбільш вивченими є соціально-педагогічні проблеми дітей-сиріт, яких виховують у дитячих будинках, і, що цікаво, майже взагалі відсутні дослідження такої соціальної групи, як студенти-сироти, а це не менш актуальний аспект у загальній проблемі соціального сирітства, бо більшість студентів-сиріт не можуть успішно адаптуватися в житті, не в змозі вирішити більшість проблем, з якими вони стикаються щодня без підтримки дорослих. Вони відчують великі труднощі з отримання житла, облаштування свого побуту, зі складанням і дотриманням бюджету, відстоюванням своїх юридичних прав. Дійсність призводить до того, що сирота пристосовується до життєвого та освітнього простору стихійним чином, шляхом «проб і помилок». У зв'язку з цим однією з основних тенденцій сучасної соціально-педагогічної теорії, а особливо практики, став вихід на перший план питань індивідуального підходу до особистості студента-сироти, сприяння його розвитку, становленню й самореалізації (А. Асмолов, І. Котова, В. Петровський, Е. Шиянов та ін.).

Учені, які займаються проблемами сирітства, називають різні причини появи та існування соціального сирітства.

Так, Л. Оліференко, Т. Шульга, І. Дементьєва [5] виділяють такі причини, що призводять до появи соціального сирітства:

1. Відмова батьків від дітей, зокрема і при народженні.

2. Відсутність батьківського піклування про дітей, передача дітей на виховання родичам, а також стороннім людям.

3. Експлуатація дітей у сім'ї – економічна, сексуальна тощо.

4. Жорстоке ставлення до дитини.

5. Алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, психічні розлади.

До перерахованих причин М. Галагузова [8] додає ще дві:

1) смерть батьків;

2) природні та соціальні катаклізми, вимушений переїзд батьків до іншого міста чи країни або хаотичні міграції.

Л. Шипіцина зі співавторами [2] основними причинами сирітства називає такі:

1. Провідною причиною є алкоголізм і наркоманія батьків, наслідок цього – жорстоке ставлення до дітей у родині, зневага до їхніх потреб та інтересів.

2. Збільшення кількості недієздатних батьків, зокрема внаслідок психічних захворювань.

3. Зростання соціальної дезорганізації сімей, наявність матеріальних і житлових труднощів у батьків, безробіття батьків, нездорові відносини між ними, слабкість моральних засад.

Загалом ми можемо зробити висновок: дослідники одностайні в тому, що витоки сирітства беруть свій початок у родині як головному інституті соціалізації.

Але все ж таки дослідження свідчать, що діти, яких виховують без участі родини, більш схильні до небезпеки одностороннього або відсталого розвитку, ніж ті діти, які є членами сімейних колективів.

Необхідність сімейного виховання, на думку Ф. Мустаєвої, пояснюється деякими чинниками [4]:

1. Сімейне виховання більш емоційне за своїм характером, ніж будь-яке інше виховання.

2. Дитина, особливо в ранньому віці, більш схильна до впливу сім'ї, ніж до будь-якого іншого впливу.

3. Як мала соціальна група сім'я найбільше відповідає вимогам поступового залучення дитини до соціального життя й поетапного розширення кола спілкування й досвіду.

Отже, зважаючи на зазначене вище, ми дійшли висновку, що роль сім'ї в суспільстві незрівнянна за своєю силою ні з якими іншими соціальними інститутами, оскільки саме в сім'ї формується й закладається особистість дитини, відбувається оволодіння нею соціальними ролями, необхідними для безболісної адаптації дитини в суспільстві. Однак в останні роки демографи, соціологи, психологи, педагоги та інші фахівці виявляють тривожність у зв'язку з глибокою системною кризою інституту сім'ї, наслідком якої є соціальне сирітство, тому сьогодні постає питання про необхідність соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки та піклування.

Свого часу й у Радянському Союзі, і за кордоном проблема індивідуальної допомоги кожній людині не тільки ставилася в педагогіці, але й фактично вирішувалася у виховній практиці. Прикладом є тестування учнів у США, яке можна розглядати як варіант допомоги у складній життєвій ситуації (смерть батьків, соціально-педагогічна занедбаність, вимушена безпритульність, сирітство тощо). У вітчизняній педагогіці в 60 – 80-і рр. приділяли певну увагу й розробці системи індивідуальної допомоги, але не достатньо.

І тільки сьогодні, у XXI ст., доволі розвинена на Заході система соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт зароджується в країнах колишнього СРСР, зокрема в Україні, і визначається як професійна діяльність з надання допомоги особам з метою відновлення або поліпшення їхньої здібності до соціального функціонування, що постає головною метою всієї соціально-педагогічної діяльності.

Розглядаючи поняття «соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт», необхідно виділити кілька підходів у визначенні змісту цього терміна. Для цього потрібно розглянути соціальний, психологічний і педагогічний аспекти напрямку дослідження.

Як було зазначено вище, соціальна допомога та підтримка дуже розвинені за кордоном. Так, у Сполучених Штатах Америки, які вважають батьківщиною соціальної роботи, традиції соціальної допомоги, як і в усіх інших країнах, закладалися в благодійній та філантропічній діяльності церкви, приватних осіб і громадських організаціях ще в XVIII – XIX ст. Чинна в наш час у цій країні система соціально-педагогічної підтримки бездоглядних дітей є гнучкою та складною. Передусім, існують державні служби, які надають дітям, позбавленим батьківської опіки та піклування, різну допомогу: Управління соціального забезпечення, Міністерство сільського господарства (продовольча допомога), Дитяче бюро (програма захисту прав та інтересів дітей), Служба захисту дітей (надання соціальної, медичної, правової, житлової допомоги). Крім цього, діє розгалужена мережа приватних служб.

Європейська модель соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт відрізняється від американської високим ступенем участі держави, великим охопленням дітей різними соціальними послугами й видами допомоги.

В Україні історія соціально-педагогічної підтримки безпритульних дітей сягає корінням в історію милосердя та благодійності, провідну роль у яких протягом багатьох століть відігравала церква. Загалом соціально-педагогічна допомога мала характер гуманного, шанобливого, доброзичливого ставлення до дітей, які потребують допомоги.

Аналіз нормативних правових актів кінця XX – початку XXI ст. дозволив

виділити три етапи розвитку вітчизняного законодавства, спрямованого на вирішення проблем сім'ї та дітей, хоча їхні межі та й саме виділення етапів досить умовні.

Перший етап (1991 – 1996 рр.) – етап формування в умовах перехідної економіки нових підходів до проведення політики у сфері життєдіяльності сім'ї, соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства. У нормативно-правових актах, прийнятих у цей період, було зроблено акцент на визнання пріоритету сім'ї як природного середовища життєзабезпечення дітей, необхідність формування відповідного способу життя сім'ї з метою створення оптимальних умов для виховання й соціалізації молодого покоління.

Другий етап (1996 – 2002 рр.) – етап розробки конкретних напрямів соціально-педагогічної підтримки щодо окремих груп населення та категорій сімей з дітьми. Для цього етапу розвитку характерна стратегія утвердження принципу адресної підтримки соціально найбільш вразливих категорій сімей з дітьми.

Третій етап (2001 – 2012 рр.) – етап реформування вітчизняного законодавства, виокремлення шляхів подальшої реалізації адресного підходу для підтримки сім'ї та дітей.

Психологічним аспектом соціально-педагогічної підтримки є широке коло проблем, пов'язаних з особливостями психічного розвитку дитини в період її соціалізації та порушеннями розвитку. Способи діяльності, призначені для надання допомоги дитині та її підтримки у важкий для неї період життя (соціальне сирітство, безпритульність, бездоглядність, міграція), складають основу соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт.

У 50-і рр. ХХ ст. з'явилися різноманітні течії в психологічній, психіатричній, психотерапевтичній практиці, які привели до появи специфічної галузі людської діяльності – наставництва, психологічної допомоги, консультування.

Аналіз численної зарубіжної та вітчизняної літератури з цієї проблематики дозволяє виділити головні напрямки надання психологічної допомоги дітям-сиротам.

1. Спеціальні проблеми: психологічна допомога дитині в подоланні комплексів, уникнення емоційних травм, переживання втрати батьків і близьких родичів, сприяння виробленню стійких цінностей і моральних норм, підтримка в кризовий період розвитку.

2. Особисті проблеми: допомога в подоланні кризи психологічного відділення від батьків, ідентифікації з іншими значущими особами, подоланні почуття неповноцінності.

3. Проблеми психічного та особистісного здоров'я: профілактична допомога при психічних і соматичних захворюваннях, душевних стражданнях, розладах, пов'язаних із соціальним сирітством.

Термін «педагогічна підтримка» використовують багатозначно, у ньому виокремлюють ознаки, що належать до різних галузей наукового знання: педагогіка, соціальна педагогіка, психологія, соціологія. Ми користуємося цим терміном у контексті діяльності різних соціально-педагогічних служб, які зацікавлені в охороні та захисті прав дітей та підлітків, здійснюваних насамперед соціальним педагогом. Тому доцільно говорити про соціально-педагогічну підтримку дітей-сиріт як про самостійну проблему, що вимагає теоретичного дослідження, пошуків методичних рішень і розповсюдження їх у практиці соціально-педагогічної підтримки [9].

Соціально-педагогічна підтримка безпритульних дітей становить систему засобів, які забезпечують допомогу дітям-сиротам у самостійному індивідуальному виборі – моральному, цивільному, професійному, екзистенційному

самовизначенні, а також допомогу у визначенні перешкод (труднощів, проблем), самореалізації в навчальній, комунікативній, трудовій та творчій діяльності.

Зважаючи на основні напрямки соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт, ми визначили мету соціально-педагогічної підтримки – це усунення перешкод, які заважають успішній соціалізації особистості дитини соціальної сироти. Предметом діяльності соціального педагога з соціально-педагогічної підтримки дітей, які потребують соціально-педагогічного захисту та допомоги, стає процес спільного з дитиною подолання перешкод, що заважають самостійно досягти певних результатів.

Основними принципами забезпечення соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт можуть бути такі:

- згода дитини на допомогу й підтримку;
- опора на власні сили й потенційні можливості особистості;
- сумісність, співпраця, сприяння;
- конфіденційність (анонімність);
- доброзичливість;
- безпека, захист здоров'я, прав, людської гідності;
- реалізація принципу «Не нашкодь»;
- рефлексивно-аналітичний підхід до процесу та результату.

Також доцільно виокремити кілька напрямів діяльності з соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт:

1. Діагностичний напрямок. Такий компонент, як діагностика, має значення для виявлення проблем дитини й постає невід'ємним складником процесу підтримки, від її якості залежить успішність діяльності всіх фахівців служби соціально-педагогічної підтримки. Функції координатора діяльності фахівців служби соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт для вироблення колективних, кваліфікованих і обґрунтованих рекомендацій може здійснювати психолого-медико-педагогічний консилиум – необхідна ланка процесу соціально-педагогічної підтримки. Його діяльність спрямована на вирішення проблем, пов'язаних з вихованням, навчанням, соціальною адаптацією та інтеграцією в суспільство дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків.

2. Профілактичний напрямок. Мета діяльності фахівців – попередження можливого неблагополуччя в психічному розвитку вихованців і емоційних зривів, усунення психофізичних перевантажень дітей-сиріт. В основі профілактичної роботи лежить створення максимально сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості дитини в стінах дитячого будинку, підтримка психологічно комфортного клімату життєдіяльності.

3. Психолого-педагогічна освіта. Організації більш високого рівня діяльності педагогів сприяє ефективна система педагогічних рад і методичних об'єднань. Ця форма роботи забезпечує найбільшу продуктивність, інтеграцію виховательської роботи з бездоглядними дітьми.

4. Консультування. Цей напрям передбачає консультування дітей-сиріт і вихователів за результатами діагностики й соціологічних досліджень, відвідування уроків психологами, соціальними педагогами, логопедом, валеологом. Фахівці обговорюють можливі варіанти вирішення проблеми, позитивні та негативні аспекти різних рішень, будують прогнози ефективності, допомагають вибрати методи. На консультаціях порушують широкий спектр життєвих проблем дітей, позбавлених батьківської опіки та піклування, які можна певним чином кваліфікувати як проблеми працевлаштування, захисту прав і законних інтересів, допомогу у вирішенні проблем спілкування, побудови сімей-

них відносин тощо.

5. Корекційний напрямок. Корекційний напрямок роботи побудований з урахуванням даних соціально-психолого-педагогічного діагностування дітей-сиріт і містить індивідуальну та групову форми роботи. Індивідуальна робота спрямована на корекцію особистісних особливостей дітей, групова – на зміну форм міжособистісного спілкування, поведінки тощо. У процесі корекції розвитку дитини фахівці враховують своєрідність психофізичного стану, нерівномірність стану психіки дитини, індивідуальні особливості, порушення й відхилення в розвитку, потенційні можливості організму дітей-сиріт.

Отже, соціальне сирітство – це комплексний соціальний феномен, який досліджують на міждисциплінарному рівні. Вивчаючи соціальне сирітство як соціально-педагогічну проблему, ми дійшли висновку, що соціальне сирітство – це певний стан дитинства, який характеризується тим, що діти при живих батьках, незалежно від офіційно визнаного статусу сім'ї живуть без необхідної опіки й виховання, без емоційної підтримки та участі з боку своєї родини. До соціальних сиріт учені зараховують такі категорії дітей: безпритульні діти, діти-сироти, бездоглядні діти, «діти вулиці», діти, позбавлені батьківського піклування. Основними причинами появи соціального сирітства в Україні дослідники називають: експлуатацію дітей у сім'ї (економічну, сексуальну), жорстоке ставлення до дитини в сім'ї, вимушений переїзд батьків до іншого міста чи країни, алкоголізм і наркоманія батьків, збільшення кількості недієздатних батьків. Серед найрізноманітніших соціально-педагогічних технологій роботи з дітьми-сиротами найбільш доцільною вважається соціально-педагогічна підтримка, що полягає в соціально-педагогічній допомозі дітям-сиротам у виявленні, визначенні та вирішенні проблем дитини-сироти з метою реалізації й захисту її прав на повноцінне виховання, розвиток і освіту. Подальше наше дослідження в межах цієї проблеми буде присвячене вивченню та ґрунтовному аналізу сучасних технологій з профілактики соціального сирітства.

Література

1. Галагузова М. А. Категориально-понятійные проблемы социальной педагогики / М. А. Галагузова // Понятійный аппарат педагогики и образования : сб. научн. тр. / отв. ред. М. А. Галагузова. – Екатеринбург : Изд-во «СВ-96». – 1998. – Вып. 3. – С. 7 – 191.

2. Концепция предупреждения социального сиротства и развития образовательных учреждений для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей / под ред. Л. М. Шипицыной. – СПб : ИСПиП, 2000. – 108 с.

3. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики / Ф. А. Мустаева. – М. : Академ. проект, 2001. – 416 с.

4. Олиференко Л. Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска / Л. Я. Олиференко, Т. И. Шульга, И. Ф. Дементьева. – Одесса : Академия, 2002. – 256 с.

5. Сидорова Л. К. Организация и содержание работы с детьми-сиротами и детьми, оставшимися без попечения родителей / Л. К. Сидорова. – М. : Айрис-пресс, 2004. – 112 с.

6. Сапезінська А. С. Допомагайте дітям сьогодні і завтра буде світліше / А. С. Сапезінська // Щаслива сім'я. – 2009. – № 7. – С. 8 – 13.

7. Соціальна педагогіка : курс лекцій : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под общ. ред. М. А. Галагузовой. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 416 с.

8. Социально-педагогическая деятельность с детьми, оставшимися без попечения родителей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.profile-edu.ru/socialno-pedagogicheskaya-deyatelnost-s-detmi-ostavshimisya-bez-ropeleniya-roditelej.html> Загол. з екрану. – Мова рос.

9. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу : зб. метод. матеріалів / Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. – К. : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 188 с.

* * *

Терновець О. М. Соціальне сирітство як соціально-педагогічна проблема

У статті проаналізовано сучасний стан проблеми соціального сирітства; поняття «соціальне сирітство» розглянуто як певний стан дитинства, який характеризується тим, що діти при живих батьках, незалежно від офіційно визнаного статусу сім'ї живуть без необхідної опіки та виховання, без емоційної підтримки та участі з боку своєї родини; виокремлено причини появи цього явища (експлуатація дітей у сім'ї, вимушений переїзд батьків до іншого міста чи країни, алкоголізм і наркоманія батьків) та виявлена актуальність соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт.

Ключові слова: соціальне сирітство, діти-сироти, діти, позбавлені батьківської опіки та піклування, педагогічна допомога, соціально-педагогічна підтримка.

Терновець О. М. Социальное сиротство как социально-педагогическая проблема

В статье анализируется современное состояние проблемы социального сиротства; понятие «социальное сиротство» рассматривается как определенное состояние детства, которое характеризуется тем, что дети при живых родителях, независимо от официального статуса семьи живут без необходимой опеки и воспитания, без эмоциональной поддержки и участия со стороны своей семьи; выделяются причины появления этого явления (эксплуатация детей в семье, вынужденный переезд родителей в другой город или страну, алкоголизм и наркомания родителей) и раскрывается актуальность социально-педагогической поддержки детей-сирот.

Ключевые слова: социальное сиротство, дети-сироты, дети, лишённые родительской опеки и попечительства, педагогическая помощь, социально-педагогическая поддержка.

Ternovetz O. M. Social orphanhood as a socio-pedagogical problem

The article analyses the modern state of social orphanhood. The concept of «social orphanhood» is considered as a state of childhood, which is characterized by the fact that children, who live with parents, regardless of the official status of the family, have no necessary care and education, emotional support or participation in the life of their family. The causes of this phenomenon are determined: exploitation of children in the family, the relocation of parents in another city or country, alcoholism and drug addiction of parents. The socio-pedagogical support of children-orphans is actualized.

Key words: social orphanhood, children-orphans, children deprived of parental guardianship and protection, pedagogical assistance, socio-pedagogical support.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.